

Сирён Ыйтусем сине хуравлатпәр

Район прокуратуринче

Вөренту ёсё сёне шая сёклентёр

(Вёсё. Пусл. 1-меш стр.)

9-меш тата 11-меш классенчен вөренте тухакансен патшаләх аттестацийен положенийёне килешүүлән 11-меш класран вөренте тухакансем 5 экзаменран кая мар тата 6 экзаменран ытла мар тытасё. 2007–2008 вөренту сүлән итөгёсемпе пётёмешле пелу паракан учрежденисенчен вөренте тухакансем пурте ватам школ курсёшен пёрлехи патшаләх экзаменё шучёпе обязательнай йёркепе математика тата вырәс чёлхипе экзамен тытасё. Улшанусем пулса иртрөс. Кәсәлхи вөренту сүләнчә пёрлехи патшаләх экзаменё тытмалли виссёмеш предмета выпускниксем хайсем суйласа илесё. Унта физика, хими, биологи, география, Рәсәй историйё, обществознани, ют чёлхе (акалчан, нимёс тата француз), информатика кёресё. Сапла вара 11-меш класран вөренте тухакансем кәсәл пёрлехи патшаләх экзаменё 3 предметпа тытмалла пулат.

– Пилёк сүл каялла районган панә направленипе вөренте кайна студентсенчен кәсәл каялла миё специалист таврәннә?

– Сүлленех кулсенчен вөренте тухакансем тёллөлә направленисем илесё. Ку енёпе район администрацийё И.Н. Ульянов ячёлә хисепленекен Чәваш патшаләх университетчёлә тата И.Я. Яковлев ячёлә хисепленекен Чәваш патшаләх педагогика университетчёлә специализация хатёрлесе пәма килешу тунә. 2002 султа тёллөлә направлени илнисенчен 2007 султа 4 сәмрәк педагог вөренту системинчә ёслемә тытәннә. Кусем вёсем С.Н. Антонов (Муркаш лицейен информатика физика учителё), З.И. Антонова (Чуманкасси шкулён акалчан чёлхи учителё), Н.Ю. Степанова (Чуманкасси шкулён чәваш чёлхипе литература учителё), А.В. Федорова (Кашмаш шкулён вырәс чёлхипе литература учителё).

– Ачасен хисепё шкулсенчә чакать. Сәвна май педагогосене чакарма планлатар-и?

– Юлашки вәхәтри демографи тёлёшәнчи лару-тару шкулсенчә вөрентекенсен йышё сичне те палартат. Халё вөрентекенсен шучё чакать. Сәвна май комплектлә классен шучё те чакмасть мар, пе-

дагогсен кадрёсем те сахаллана сёсё. Кәсәлхи вөренту сүләнчә республикипе пёр учитель пусле 12 вөрентекен тивнө пулсан (ялла вырәнсенчә – 10 вөрентекен), пирён районта – 9 вөрентекен.

– Атапай шкулне хупсан унта мөн уса сёсё?

– Атапайри пётёмешле пелу паракан шкула хупасси пирки паян кун йёркинчә Ыйту тәмасть.

– Район центрёнчә ача сәчёсенчә вырәнсем ситмен пирки каласасёсё. Лару-тару чәннипе еплерех?

– Район центрёнчә шкул сүлнә ситмен ачасем пётёмеш 350 шутлана сёсё. Вёсем валли район центрёнчә икё ача сәчё пур: «Путене» тата «Солнышко». «Путене» садикре 8 ушкәна 145 ача сурет, «Солнышко» садикри 6 ушкәна – 110 ача. Сапла вара 255 ача валли вырән пур. 95 ача валли садиксенчә вырән ситмөсө.

– Шкулсенчә ачасене вёри апат ситерессине лару-тару пур сёрте те йёркелле-и?

– Районти пур вөренту учреждениёсенчә те ачасене вёри апат ситерессине йёркеленё. Сәкна валли ашшө-амашшөсем укса тёлесёсё, кунпа пёрлех шкулсем сүмөнчи вөренту сәнав участокёсем сичне туса илнә паха симёсё пә тата улма-сырлапа уса кура сёсё. Районти шкул столовайёсенчә апатнун хакё ватамран 10-12 тенкөпе танлашть. Вёри апат ситерессине мөнлө йёркелени санэпиднадзор служби тата районти вөренту, сәмрәксен политики тата физкультурапа спорт пайё вёсёмөх тёрёслесе тара сёсё.

– Шкулсенчә ачасенчен укса тапанса илнө тёлёхсем пур те сёсё. Мән Сөнтёр шкулне асла классене ачасем пыма шикленнө пирки каласасё. Сәлтавё – укса тапанса Ыйтни. Ку пулам пирки мөн шутлатар?

– Чәннипех кун пек тёлёхсем пур пулсан, тивёслө мерасөм йышәнәпәр. Халыё вара пирён пата та, асәннә шкул администрацине те ачасенчен те, вёсен ашшө-амашшөсенчен те кун пек тёлёхсем пирки пёлтернисем пулман. Кун пек тёлёхсем пирки пёлетёр пулсан, шкул администрацине хыпарлама тәхтаса ан тарар.

– Педагогсен ёсё уксине үстерессине малашне мөн

тума палартатар?

– Ку енёпе муниципаллә шайра туса ирттерекен мероприятисем шутне сәксене кёртмөлө. Чәваш Республикн Экономикапа социаллә аталанавён стратегийёне килешүүлән 2009 султа социаллә сфера ёсчөнөсөн ёсё уксине, 2006 сулхипе танлаштарсан, 2 хут үстөрме палартнә. Чәваш Республикн Президентчөн Н.В. Федоровән «Чәваш Республикн вөренту системине патшаләх пулшавё парассипе пурна сәламалли хушма мерасөм сичне» Указёпе килешүүлән 2007 сулхи сентябрён 1-мөшөнчөн тытәнса вөрентөвөн пур сферинчә ёслексен те ёсё укси, 2006 сулхипе танлаштарсан, 20 процент үснө, ёсшөн тёлемөлө сәдикири 6 ушкәна – 110 ача. Сапла вара 255 ача валли вырән пур. 95 ача валли садиксенчә вырән ситмөсө.

Муниципаллә шайра район администрацийен пусләхө 2007 сулхи сентябрён 24-мөшөнчө 433 № йышану турё. Сапла вара педагогсен ёсё уксине 20 процент үстөрме май килчө.

Чәваш Республикн 2007 сулхи июлөн 19-мөшөнчө 45 № Сакунёпе тата район администрацийен пусләхөн 2007 сулхи сентябрён 28-мөшөнчө йышәнәвөпе килешүүлән вөренту ёсчөнөсене ёсшөн тёлемөлө сөнө ситемәна тапхәрән-тапхәрән ёсө кёртме тытәннә. Тёрёслөв шучөпө ёсшөн тёлемөлө сөнө ситемәна Муркаш лицейёне туллин уса кура сёсё. Ытти вөренту учреждениёсенчә вара ёсшөн тёлессин хавхалантармалли фондне йёркелесёсё. Вәл учреждени ёсшөн тёлемөлө фондөн 10 процентенчен кая мар пулат.

Ёсшөн тёлемөлө сөнө ситемән тәп задачисем: – ёсё укси шайне ёсё пахаләхё, ёсё кәтартәвөпе сыхәнтарасси;

– ёсшөн тёлессин хавхалантару функцийёсене үстерессе; – учителө тёлессине сыхәннә пур ёс-хёл тёлессене те шута илесси т. ыт. те.

Районти шкулсенчә ёслексен ёсё укси сентябрён 1-мөшөнчөн тытәнса ёсшөн тёлемөлө фондән икё пайёчөн тарать: база пайёчөн тата хавхалантару пайёчөн. Хавхалантару фондчө сентябрён 1-мөшөнчөн тытәнса районти пур шкулсенчә те уса

курма тытәннә. 2007 султа унән каләпәшө шкулән ёсшөн тёлемөлө фондөн 10 процентчөпе танлашть. 2009 султёлне вара 30 процента ситмөлө. 2007 сулхи сентябрё – октябрь уйәхёсенчә хавхалантару фондөнчөн 1,8 миллион тенкө тёлөнө. Хавхалантару шучөпө учительсене тёлени уйәхне ватамран 868 тенкөпө танлашнә. Ёсрө уйәрмәх пысәк кәтартусем тавакан уйрәшм училесине вәл уйәхне 1300-1500 тенкө ёсё ытларәх та пулнә.

Каларәм ёнтө, ку системәпа туллин халё Муркаш лицейёнчә уса кура сёсё. Кунта педагогика ёсчөнөсөмө ертүсөсөн должность оклачөсене сирөплетнө чухне ёслемө пултаракан сынсене пурәнма кирлө укса-тенкөн 2007 сулхи чи пөчөк висине (3368 тенкө пулнә) тата шаләва үстөрмөли коэффицентсене шута илнө. Окладән база висине султалакпа пёр хут сентябрён 1-мөшө тёлне палартасёсё. Ана педагогика ёсчөнөсене палартнә чухне пелу шайне, стажа, квалификация категориене шута илесёсё. Ертсе пыраксенне палартнә чухне – пелу шайёпө квалификация категориене тата ёсё укси тёлессине вөренту учреждениёсен ушкәнөсене.

Муркаш лицейёне нумай учительсөн ёсё укси, 2006 сулхипе танлаштарсан, 2 хут үснө. Халё сәмрәк специалист-учитель уйәхне ватамран 6062,4 тенкө илет. Ку вәл класс ертүси пулнәшән тата хавхалантару шучөпө хушса тёленине шутламасар.

Чәваш Республикн Президентчөн 2008 сулхи январён 14-мөшөнчө 3 № Указне, ЧР Министрсөн Кабинечөн 2008 сулхи январён 30-мөшөнчө 19 № йышәнәвөне тёлө хурса район администрацийен пусләхө кәсәлхи февралён 1-мөшөнчө «Муркаш райончөн муниципаллә учрежденисенчә ёслексен ёсё уксине үстерессе сичнен» 59 А № йышану турё. Сапла вара ёслексенчөне ёсё укси тёлессине 14 процент үстөрме май килчө. Вөрентөвө модернизациямөлөли комплекслә проекта пурна сә кёрткөн учрежденисенчә должносри база оклачөн виши педагогосемпе ертүсөсөн 2008 сулхи февралён 1-мөшөнчөн 14 процент хәпәрчө, 3840 тенкөпе танлашрө, 2008 сулхи сентябрён 1-мөшөнчөн татах 9,5 процент үсө те 4205 тенкөпө танлашө.

Ёсё укси пирки

Район прокуратури «Сывләх» наци проектне пурна сә кёртсе пурассипе законодательствәна мөнлө пурна сәланне тёрёслөнө. Ытларәх ку фельдшерпа акушер пунктёсенчә ёслексенчө, тухтәрсене, фельдшерсене тата васкәвлә медицина пулшавён сестрисене укса тёлессине пурса тивөт.

Тёрёслөв вәхәтөнчә сәвна тупса палартнә. РФ Правительствин 2006 сулхи декабрён 28-мөшөнчө постановленине пәснә тёлёхсем пур: отпускнойсем, больничнойсем шутласа панә чух, сәвән пекех квалификация үстөрнө тапхәрти ватам ёсё уксине шутласа панә чухне хушса тёлемөн. Ку хавхалантару тёлөвөсем вара ёсё уксин тәп пайё пулса тара сёсё. Сапла вара Рәсәй Федерацийен Ёсё кодексөн 114-мөш статийне, 139-мөш статийн 4-мөш пайне, 167, 183 тата 187-мөш статийсене пәснә.

Районти тәп больничаран тата 2-мөш номерлө район больничинчен таратнә сведенисемпе килешүүлән асәннә тёлөвөсем енёпө чәннипех те медицина ёсчөнөсене умёнчө парәмсем пур.

Район прокуратури пётёмешлө 600000 тенкөнө яхән хушса шырәса илме суд приказёсен 53 заявленине хатёрленө.

Газ котельнайёсенчә йёркө кирлө

Район прокуратури газ хушләхёшөн ответлә пулса таракан службәсен представителёсемпе пёрлө Калайкасси, Юнкә тата Оринин шкулёсенчи котельнайёсенчә сүт сәнтәллә газёпө ёслекөн оборудованисемпе епле уса куринне тёрёслерө. Түрөх каласа хәвармалла, ситменлөхсем сук мар. Шыв ашәтмалли хурансен хәршүсәрләх автоматики юсәвсәр, котельнайёсенчә сывләшри углерод окисёлө метан висине палартакан приборсем вырнастарман, манометрсем сичне чи пысәк пусам висине палартнисем сук.

Кунпа пёрлех Юнкә шкулёнчә газ вәлесөкөн узелтан газ тухса тәнә тёлөхө тупса палартрамәр. «Моргаушгайгаз» филиалён аварипө сәлав службин вайёпө кәна ситменлөхчө сичнөх пөтерме май килчө.

Газпа уса курнә чухне уйрәмәх тимлө те асәрхануллә пулмалла. Унсәрән шар курасси инчө мар. Тёрёслөв итөгөсемпе газ оборудованиёпө уса кура сисшөн ответлә сынна административлә майпа айәлпәса 2000 тенкө шутрафлама тиврө. Прокурор представленийёпө тупса палартнә ситменлөхсене пөтернө.

Шкул автобусёсем пирки

«Вөренту» наци проектне пурна сә кёртсе пынә май чәваш Республикн вөренту тата сәмрәксен политикн министрөн 2007 сулхи июлөн 29-мөшөнчө 770 № йышәнәвөпе районти вөренту учреждениёсене КАВЗ маркәллә 3 шкул автобусё тата ГАЗ-322213 маркәллә микроавтобус уйәрса панә. Пётёмешлө илсен Оринин, Сәтракасси тата Ярапайкасси шкулёсенчә шкул автобусёсемпе ГОСТ требованиёсене пәхәнса уса кура сёсё, автобуссем юсәвлә.

Сапах та ситменлөхсем сук мар иккөн. Тёрёслөв вәхәтөнчә Оринин шкулён автобусён сүтәтмалли приборёнчә лампа сунмәстнө. Огнетушительсем иккөшө те водителө паркәчө айёнчә вырна сәнә. Салонән хысәлти пайёнчә пушар тухас пулсан сүнтерме май сук.

Вишө шкулёнчә те автобуссен хысәлти багаж пайёнчә фиксациямөлөли ятарлә устройство вырнастарман. Автобуса тарук чарас пулсан е тикёс сулпа пыман чухне багаж пайёнчи хатёрсем тухса укме пултара сёсё.

Тёрёслөв итөгөсем тарәх вөренту учреждениёсен директорёне представленисем панә. Сәк вәхәта ситменлөхсене пөтернө.

Налуксене тёлесөх пулат

Шөл пулин те, район территорияёнчә налуксемпе тёрлөрөн тёлөвөсене вәхәтра парса татма васкәман предприятисемпе организацисем те сук мар-ха. Сәвна май ку енёпө район прокуратури тёрёслөвсем таташәх ирттерөт. Тёрёсипө вара налуксене вәхәтра тёлөсипө законодательство требованиёсене шута хуманни патшаләхән финан ёсө-хөлөшөн те чәрвәв пулса тарать. Ку енёпө район прокуратури малашне тёрёслөвсем ирттерме, парәмсәсем енёпө сирөп мерасөм йышәнма палартат.

Е. ЕГОРОВ,

район прокурорён асла пулшаканө.

Конкурс сөнтөрүси

Эпё те тәпчөв ёснө күлөнтөм

Эпё Нискасси шкулёнчә 4-мөш класра вөрентөп. Нарәс уйәхөн 29-мөшөнчө Шупашкар хулинчә 4-мөш гимназирө пуламәш тата шкул сүлнө ситмен ачасем хушшинчә тәпчөв ёсөсөн конкурсё иртрө. Мана сәк конкурсра ачасем йышлә пулнн тёлөнтөрчө. 7-11 сулхи ачасем валли те интересленмөлө, тәпчөмөлө нумай иккөн. Эпё чәваш чёлхипе литературин секцине «Манән несөлсем» ёсө таратрам. Манән несөл йёркин тымарне тәпчөв шухәш мөнлө суралчө-ха?

Пирён класра «Эпир кам тымарөнчөн?» ятлә несөл йывәсө пур. Манән та класри пек хамарән сөмьө йывәсөнө тавас шухәш суралчө. «Миёсө таван хушшинчө пурәнәтәпши эпё паянхи кун? Пурне те ятран пёлетөп-ши? Пирён йәх мөнлө пулсанса кайнә? Сәк ыйтусем хумхантарчөс мана. Манән анне сөмьере 7-мөш ача пулнә пулсан, атте вара 8-мөш ача пулнә пулсан, тен эпё паянхи кун тавансемпе чи пуяни пулпә.

Хамән тәпчөв ёсөнчө эпё сөмен кукаси, асаттепө асанне, кукамайпа кукаси сичнен те сырса кәтартрам. Манән асаттепө Никандр Васильөвич Григорьөвө тесе чөннө. Пирён тарәхра апа палламан сын сук та пулө. НИКАНДР асаттепө вәрсә сүлөсенчө Берлина



сәти ситнө, паттәр салтак кәкәр тулли наградәпа килө таврәннә. Мирлө вәхәтра та Еслөх Хөрлө Ялав орденне илме пултарнә. 38 сул Суворов ячөлө хисепленекөн колхозра уй-хир бригадирёнчә ёслөнө. 1981 султа Чәваш Республикн «Ял хушләхөн тәва тивёслө ёсчөнө» ята тивёснө. Асаттепө асанне 8 ача пәхса үстөрнө. Манән атте, Анатолий, сөмьере чи кёсөнни пулнә. Асанне, Зоя Семеновна Григорьөва, ёсчөн те сәпайлә, йаваш та ыра кәмәллә сын. Эпё асанне пирёнпө пурәннишөн савәнәтәп, татах та нумай пурәнтарчө. Анне енчи тымарсене тәпчө-

се Муркаш райончөнчи Тойкилтө ялне ситрөм. Сәкәнә пурәннә та ёнтө манән юратнә кукамайпа кукаси. Кукаси Петр Саватөевич Саватөев, кукамай вара Агрөпина Изосимовна Саватөева ятлә пулнә. Вёсем те 7 ача пәхса ситөнтөрнө. Ёсчөнлөхөпө, ыра кәмәлөпө паларса тәнә. Кукаси Аслә Отечественнай вәрсә ветеранө пулнә, унән наградисем халө те чи чыслә вырәнәта управна сәсө. Кукамайпа кукаси килне час-часәх кука патне хәнәна кайса сурөтпөр.

Юлашкинчен хамән пурна сә йывәсө сине 103 тавана пёр сөрө чамартаса пёрлөшөртөм. 2007 султа пирён тата 7 пөчөк таван суралнә. «Мөншөн сәк йывәсө сине сөнө туратсем тухсах тара сөсө-ха?» – шухәшлатәп эпё. Йывәсө патмар пулнәрән, тымарөсөм сирөп тытнәрән!

Асанне пулшанипө сәк несөл йывәсөн тымарне 4 сыпак таран тёлөсө пөлөсчө, малалла ситөнекөн туратсем сине тин сөс суралнә тавансене кёртсөх пырасчө.

Пөчөк тәпчөвсөн конкурсёнчә эпё сөнтөртөм. Мана медаль тата диплом парса сөчларөс. Паллаш, конкурсра сөнтөрни мана тата малалла тәпчөмө вай-хал парать. Вадим ГРИГОРЬЕВ.

«Суд реформи: сьиннән тата граждәнсен интересёсене хүйтөлөсси»

«Ачасем савәнәс сөсө күччөр»



Кашни сьнах хайөн өмөрне чыслән пурәнмалла пек. Шөл пулин те, пөрисем шутласах, төприсем шутламасарах тёрөс султан пәрәннәсө. Сапла вара суд алакнө усмалла пулса тухать. Кун пирки район сурәсөн председәтлө Э.Л. ТАРАСОВА ака мөлатө.

– Пөр айпәсәр сын та йәнәшпа судпа ан айәлпәнтәр, пөр айәлпә сын та тунә преступленишөн айәлпәнамәсәр ан юлтәр.

Граждәнла ёсөсене пәхса тухнә чух вара граждәнсен Конституцине пәхса хәварнә прависемпе ирөкөсене хүйтөлөссине чи малти вырәнә

хура сөсө район судөнчө.

2006 сулхи сентябрь уйәхөнчә Рәсәй Федерацийен Правительство «Рәсәйри суд системин аталанавө: 2007-2011 сүлсөм» федераллә тёллөлө программа йышәнчө. Правосуди пахаләхне, граждәнсемпе организацисен прависемпе саккунлә интересёсене хүйтөлөссин пахаләхне үстөрессе – ака мөнлө тәп тёлөв асәннә программән. Кирек епле ёсрө те пөр-пөринчөн вөрени паха. Сәвна май иртнө сүлхи октябрөте Португалинчә сәк сөршывпа Рәсәйри суд системинчә ёслексен пөр-пөрин опычөпө паллашрөс. Чәваш Республикнчи 4 сынран таракан делегацире республикән Верховнай сүдөисемпе пёрлө пирён район сүдөн председәтлө Э.Л. Тарасова та пулчө.

Сәмаха малалла тәсиччөн сәкна каласа хәвармалла. Муркаш район сүдөн коллектив республикәра ыра ят сөнөсө илчө. Иртнө сүлхи апрель уйәхөнчә унән опычөпө паллашас тёллөвө республикәри судьясен семинар-кәнашләвө иртрө. Ун хысәсән июльте Муркашсен ыра опычөпө Чөмпөр обласөнчи, Тутарстанри тата Чәваш Республикнчи суд департаментчөсен управленийен ертүсисем, суд

канәшөсөн председәтлөсөм тата сәк республикәсемпе обласән массәллә информатци хатёрөсөн представителөсем килсе кайрөс. Иртнө сүлхи декабрьте Удмурт Республикнчи Верховнай суд председәтлөн сүмөлө судийсем те Муркаш район сүдөнчө сөннине, интереслине пайтах курчөс. Ёсри тивёсөсене мөнлө пурна сәланнчөн сөс мар, район сүдөн коллективө общество ёснө мөнлө хушәшәннинчөн те.

Сәмах май, Муркаш район сүдө республикәра чи малтан район сүдөн историне сьрма пусларө: альбомсем хатёрлөрө, стөнд йёркелөрө. Паян коллектив Республикнчө кунне халалласа ирттерекөн конкурсра 4 номинацине хушәшәнма хатёрленөт. Суд коллективө спортпа тәулә. Юлашки 2 сул хушшинчө асәннә коллектив ёсчөнөсөм Чәваш Республикнчи суд департаментчө, суд канәшө судьясемпе суд аппаратчө ёслекенсемпе ирттерекөн амәртусөнчө малти вырәнсене йышәнәсчө. Районти спорт мероприятиёсөне те хушәшәтә суд коллективө. Эрнөрө икө кун ёс хысәсәнхи вәхәта район центрөнчи сөнө спортзалта ирттерөсчө район судөнчө ёслекенсем.

(Вёсө 5-мөш стр.).